

Maciej Popławski

Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu

PROCES ROZPRZESTRZENIANIA SIĘ PRZEDSIĘBIORSTW Z KAPITAŁEM ZAGRANICZNYM W POLSCE W LATACH 1976-2008

Streszczenie: Opracowanie obejmuje analizę procesu rozprzestrzeniania się przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w dwóch historycznie uzasadnionych fazach, obejmujących lata 1976-1988 oraz 1989-2008. W obydwu fazach, przyjmując za kryterium wartość kapitału zagranicznego oraz liczbę spółek z kapitałem zagranicznym, dają się wyodrębnić poszczególne etapy ich rozprzestrzeniania się w regionach kraju.

Słowa kluczowe: migracja kapitału zagranicznego, spółki z kapitałem zagranicznym, bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

1. Wstęp

Kapitał zagraniczny w gospodarce Polski odgrywał znaczącą rolę zarówno w okresie PRL-u, jak i latach transformacji systemowej. W okresie powojennym, wobec ogromnego wyniszczenia kraju, Polska pozostawała zależna od pomocy zagranicznej. Kapitał zagraniczny napływał wówczas w formie reparacji wojennych oraz tzw. rubli transferowych, co pomogło w odbudowie kraju ze zniszczeń wojennych, a także przyczyniło się do szybszej industrializacji. W latach 70. zakup licencji zagranicznych pozwolił na rozwój przemysłu samochodowego oraz elektronicznego, a kredyty zachodnie na niespotykaną dotąd skalę wspomogły rozwój budownictwa. Po przełomie roku 1989 i zmianie systemu politycznego Polska stała się otwarta na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Stworzone zostały odpowiednie warunki formalno-prawne, w tym także pomoc bezpośrednia dla inwestorów.

Celem opracowania jest przedstawienie procesu rozprzestrzeniania się przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w Polsce w dwóch historycznie uzasadnionych fazach napływu kapitału zagranicznego, obejmujących lata 1976-1988 oraz 1989-2008. W opracowaniu posłużono się danymi Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Narodowego banku Polskiego (NBP), Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ), Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD), a także opracowaniami instytucji państwowych, m.in. Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR), oraz opracowaniem W. Skalmow-

skiego *Rozprzestrzenianie się przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce w latach 1977-1986*.

2. Uwarunkowania migracji kapitału zagranicznego w świetle teorii

Wśród wielu teorii na temat migracji kapitału za najistotniejsze ze względu na poniższe opracowanie przyjmuje się teorię lokalizacji przedsiębiorstwa przemysłowego Webera, teorię lokalizacji przedsiębiorstw Löschera, teorię lokalizacji a substytucja Isarda oraz teorię biegunów wzrostu Perroux.

Teoria lokalizacji przedsiębiorstwa przemysłowego A. Webera mówi, że korzyścią jest oszczędność w kosztach produkcji określonego wyrobu w danym punkcie lub obszarze, przy założeniu, że produkcja odbywa się przy mniejszym nakładzie kosztów niż w każdym innym. Istnieją trzy czynniki wyznaczające umiejscowienie: czynnik transportu, pracy i aglomeracji. Punktem w przestrzeni, zapewniającym najbardziej korzystną lokalizację, jest punkt minimalnych kosztów transportu. Inwestorzy zagraniczni w Polsce najchętniej wybierają obszary miejskie i podmiejskie głównie ze względu na koszty transportu, a także obfitość wykwalifikowanej siły roboczej. Priorytet ten widoczny był w obydwu fazach analizy.

Do powyższej teorii nawiązuje teoria lokalizacji a substytucja W. Isarda, główną rolę przypisując pojęciu nakładów transportowych (tonokilometrów). W procesie produkcji wymagane są umiejscowione czynniki produkcji. Przesunięcie dobra z jednego punktu do drugiego jest związane z dostarczeniem pewnego nakładu transportowego. Istnieje możliwość zastąpienia nakładów jednego czynnika produkcji innym (tzw. substytucyjność czynników).

Teoria lokalizacji przedsiębiorstw A. Löschera określa lokalizację przedsiębiorstw jako wypadkową dwóch przeciwstawnych sił: maksymalizacji indywidualnych zysków oraz maksymalizacji liczby podmiotów gospodarczych. Teoria ta również znajduje swoje potwierdzenie w koncentracji największych podmiotów z kapitałem zagranicznym.

Teoria biegunów wzrostu F. Perroux wyjaśnia, dlaczego wzrost gospodarczy jest geograficznie niezrównoważony. Wzrost produkcji tzw. przemysłu napędowego rozszerza produkcję w gałęziach tzw. przemysłu pobudzonego. Z czasem pobudzeniu ulegają także inne formy działalności w regionie: operacje bankowe, sprzedaż towarów i usług, kształcenie pracowników, ochrona zdrowia, administracja lokalna. Aby jednostka gospodarcza mogła odgrywać rolę siły napędowej, musi charakteryzować się trzema cechami: odpowiednią wielkością, dynamiczną dziedziną oraz mieć powiązania z innymi dziedzinami. Przykładem może być największa inwestycja zagraniczna w Polsce – LG Electronics, zlokalizowana na obrzeżach Wrocławia. Wokół inwestora zgromadziły się dziesiątki podwykonawców, a także wiele innych form działalności pośrednio związanych z inwestorem. Rozważając lokalizację in-

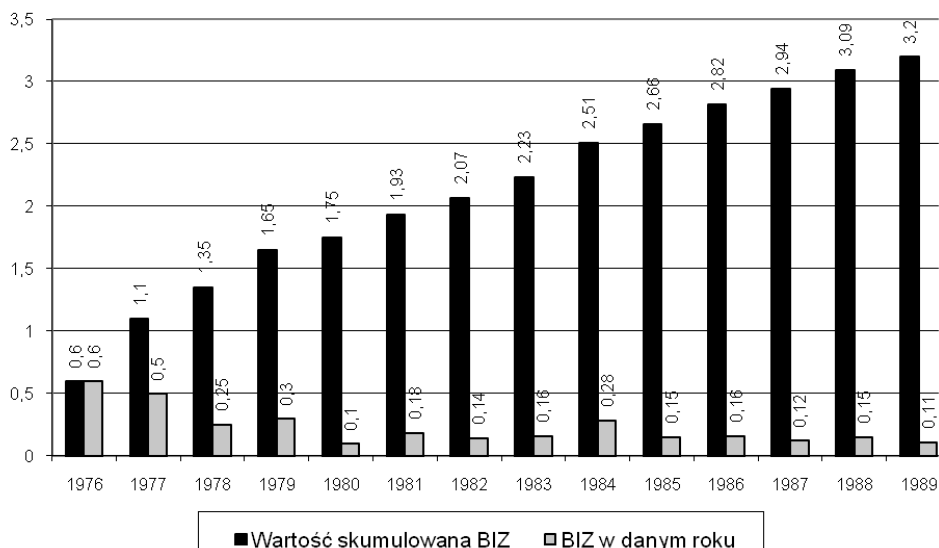
westyacji, warto wspomnieć tzw. korzyść aglomeracji, korzyść skali, lokalizacji oraz urbanizacji oraz ekologiczne uwarunkowania lokalizacji inwestycji.

3. Napływ kapitału zagranicznego do Polski

Przyjmując za kryterium wartość kapitału zagranicznego oraz liczbę spółek z kapitałem zagranicznym, można wyodrębnić dwie historycznie uzasadnione fazy jego napływu: lata 1976-1989 oraz 1990-2008. Pierwsza faza to umożliwienie operowania przedsiębiorstwom polonijno-zagranicznym (typu *joint ventures*), zakup licencji oraz tzw. kredyty gierkowskie; druga to otwarcie kraju na bezpośrednie inwestycje zagraniczne po przemianach roku 1989. W obydwu fazach dają się także wyznaczyć poszczególne etapy, oparte na dynamice napływu BIZ.

3.1. Diagnoza napływu kapitału zagranicznego do PRL w latach 1976-1989

W ramach pierwszej fazy dają się wyodrębnić dwa etapy napływu kapitału zagranicznego do PRL: lata 1976-1981 (rys. 1) i 1982-1989 (rys. 2)¹.

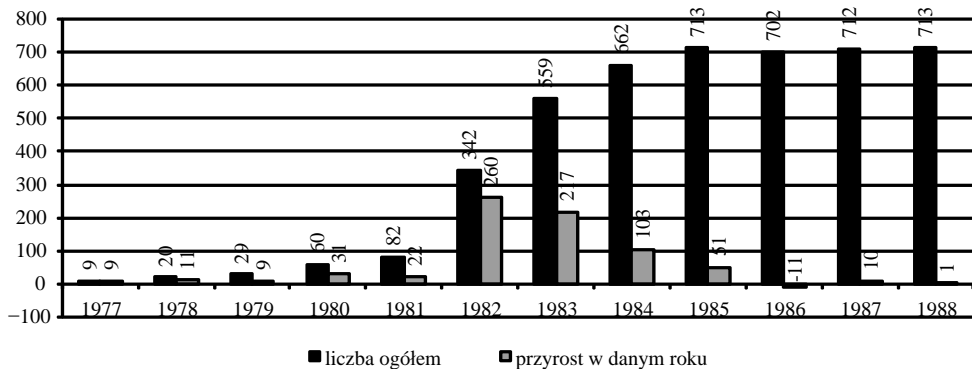

Rys. 1. Napływ kapitału zagranicznego do Polski w latach 1976-1989 (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD.

¹ W badaniu oparto się na danych o liczbie spółek z kapitałem zagranicznym za kolejne lata z roczników statystycznych Polski GUS oraz o wielkości kapitału zagranicznego według UNCTAD.

Podstawę prawną tworzenia przedsiębiorstw zagranicznych lub z kapitałem polonijno-zagranicznym dało *Rozporządzenie Rady Ministrów z 14 maja 1976 roku w sprawie wydawania zagranicznym osobom prawnym i fizycznym zezwoleń na prowadzenie niektórych rodzajów działalności gospodarczej* oraz *Uchwała Rady Ministrów z lutego 1979 r.*, uzupełnione następnie *Ustawą o zasadach prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne z 6 lipca 1982 roku*. Akty te miały zachęcić kapitał zagraniczny, zwłaszcza polonijny, do tworzenia firm w „kraju przodków”, co zaznaczono w ustawie z 1982 r. [Wojnicka 1997, s. 27].

Rys. 2. Spółki z kapitałem zagranicznym w Polsce w latach 1977-1988

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD.

I. Lata 1976-1981. Początek pierwszego etapu to otwarcie Polski na mały kapitał zagraniczny, limitowany do sektora drobnej wytwórczości oraz odizolowany od polskich firm, początkowo zarówno prywatnych, jak i państwowych, poprzez obowiązek stuprocentowego udziału firmy zagranicznej [Kłosiński, Kudelka 2003, s. 277, 278]. W 1981 r. napłynęły kredyty zagraniczne w wysokości 25,9 mld USD i zakupiono 370 licencji. Rok 1975 to umożliwienie powstawania przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego typu *joint ventures* (firmy „polonijno-zagraniczne”). Tempo wzrostu w tym okresie było najwolniejsze – do roku 1981 powstały zaledwie 82 takie spółki (tj. niespełna 12% przedsiębiorstw zarejestrowanych w 1986 r.). Liczba przedsiębiorstw, jakie powstawały w danym roku, była niewielka i wahała się od 9 w 1977 r. do 31 w 1980 r. [Skalmowski 1988, s. 49].

II. Lata 1982-1989. Kolejny etap rozpoczął się w roku 1982. W wyniku reakcji na stan wojenny zahamowany został napływ kapitałów zachodnich i dopiero w połowie lat 80. zniesiono restrykcje nałożone na Polskę. Dynamika napływu kapitału zagranicznego nieco się zwiększyła, a dynamika zadłużenia rosła (pod koniec lat 80. było to już 41,4 mld USD). W 1986 r. zezwolono inwestorom zagranicznym na tworzenie spółek z polskimi przedsiębiorstwami uspołecznionymi. W myśl *Usta-*

wy o działalności gospodarczej kapitał zagraniczny uzyskał dostęp do innych sfer polskiej gospodarki. Stworzono też, obok zagranicznych przedsiębiorstw drobnej wytwórczości, nową formę współpracy – *joint ventures*, stosując odmienne przepisy dla każdej z tych form. Zaowocowało to zwiększeniem ogólnej liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego, mimo że dynamika ich powstawania gwałtownie spadała (w 1988 r. utworzono tylko 1 taką spółkę), a nawet wykazywała tendencje ujemne (zob. tab. 1).

Tabela 1. Zagraniczne przedsiębiorstwa polonijno-zagraniczne w latach 1977-1989

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Liczba firm	3	12	30	76	154	252	491	633	683	695	688	697	727
Zatrudnienie	105	236	545	1550	3510	12000	29000	43000	54300	61600	68400	81800	100200

Źródło: [Małecka 1988; *Funkcjonowanie inwestycji...* 1990].

Warto zauważyć, że pod koniec lat 80. 727 firm „polonijno-zagranicznych” stworzyło ponad 100 tys. miejsc pracy.

3.2. Napływ BIZ do Polski w okresie transformacji

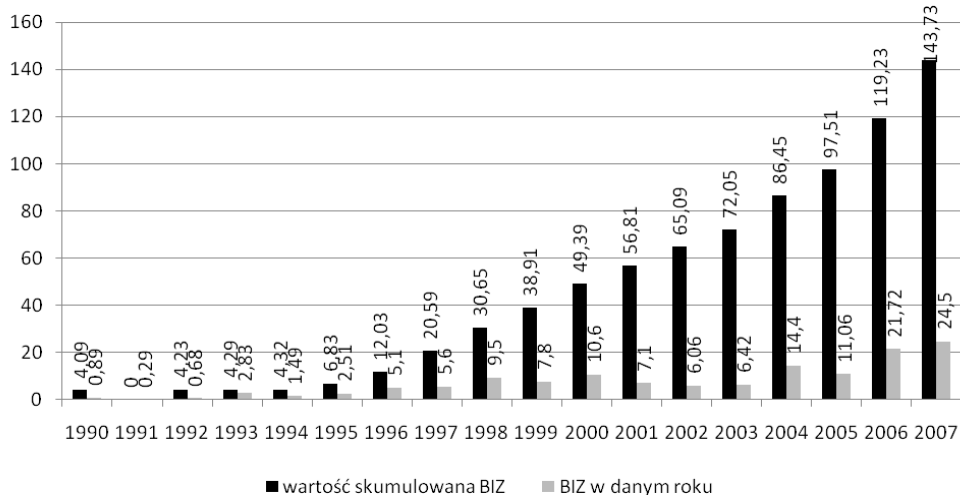
W napływie BIZ do Polski w okresie transformacji systemowej można wyróżnić cztery główne etapy²: lata 1989-1003, 1994-2000, 2001-2003 oraz 2004-2007.

I. Lata 1989-1993 – nasilenie napływu kapitału międzynarodowego. Od wejścia w życie *Ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. oraz Ustawy z dnia 14 czerwca 1991 r. o działalności gospodarczej spółek z udziałem kapitału zagranicznego* powstało 19 312 spółek; ich udział w ogólnej liczbie spółek zwiększył się z 4,1% w 1991 r. do ponad 10% w 1993, a ich wartość sięgnęła 4,29 mld USD. Zainteresowanie Polską w widocznym stopniu wzrosło w wyniku pułapki zadłużeniowej z lat 70. i 80. (w 1990 r. – 48,5 mld USD; zob. rys. 3 i 4).

II. Lata 1994-2000 – natężenie napływu kapitału zagranicznego pod wpływem prywatyzacji i koniunktury światowej. Okres ten to etap wzmożonego napływu środków z zagranicy – ogólne ich rozmiary zwiększyły się z 4,3 mld USD w 1994 r. do blisko 49,4 mld USD w roku 2000, czyli ponad 11-krotnie. Punktem kulminacyjnym był rok 2000, w którym napłynęło 10,6 mld USD. Znacznie mniej dynamiczny okazał się przyrost spółek z udziałem kapitału zagranicznego – ich liczba zwiększyła się z 19 737 w 1994 r. do 43 737 w 2000, czyli nieco ponad 2-krotnie.

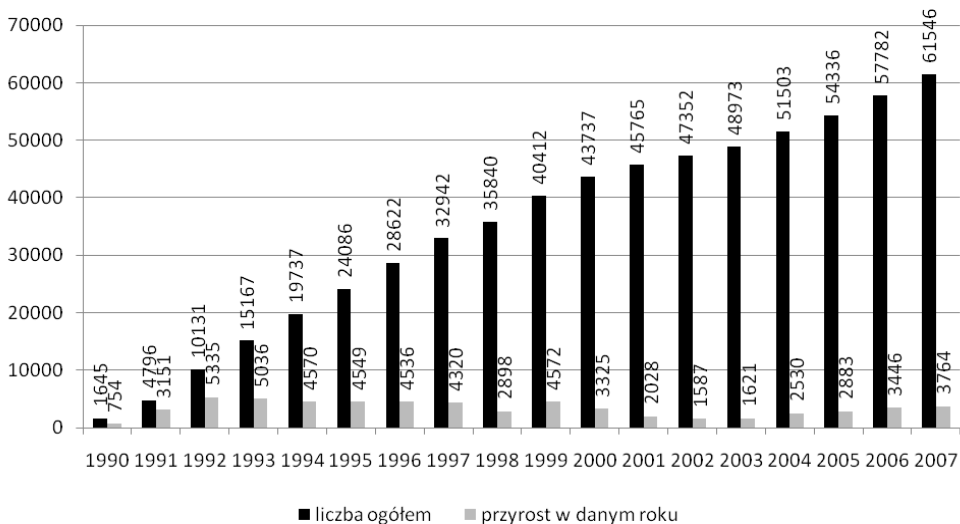
III. Lata 2001-2003 – osłabienie koniunktury napływu BIZ do Polski. Już w roku 2001 dała się zaobserwować wyraźna tendencja spadkowa napływu kapitału zagranicznego, co należy tłumaczyć osłabieniem koniunktury oraz

² W badaniu oparto się na danych o liczbie spółek z kapitałem zagranicznym za kolejne lata z roczników statystycznych Polski GUS oraz o wielkości kapitału zagranicznego według UNCTAD, PAIIIZ i NBP.

Rys. 3. Napływ kapitału zagranicznego do Polski w latach 1990-2007 (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD, danych o bezpośrednich inwestycjach zagranicznych w Polsce PAiIZ oraz NBP.

Rys. 4. Spółki z kapitałem zagranicznym w Polsce w latach 1990-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych województw za lata 1990-2007.

przepływu BIZ na rynku globalnym, a także wyhamowaniem prywatyzacji. O ile na świecie, w porównaniu z 1991 r., zainwestowano 160 mld USD, a w 2000 r. przepływy BIZ osiągnęły 1,5 bln USD, to w 2002 r. wyniosły one już tylko 730 mld USD. W konsekwencji, mimo że jeszcze w 2001 r. napłynęło do Polski 7,1 mld USD, to w 2002 r. było to nieco ponad 6 mld USD. W roku 2001 powstało 2028 nowych spółek, a w 2003 już tylko 1621.

IV. Lata 2004-2007 – ponowne nasilenie napływu kapitału zagranicznego.

Od początku tego etapu obserwuje się gwałtowny wzrost dynamiki napływu BIZ – pod koniec 2004 r. padł kolejny rekord: zainwestowano 14,4 mld USD, czyli ponad dwa razy więcej niż rok wcześniej. Rok 2007 przyniósł natomiast absolutny rekord w wielkości napływu kapitału zagranicznego – 24,5 mld USD, osiągając wartość skumulowaną BIZ blisko 144 mld USD. Także w przyroście spółek z kapitałem zagranicznym odnotowano przyrosty na poziomie ok. 350 spółek rocznie. Od 2008 r. uwidacznia się spadek dynamiki napływu BIZ, spowodowany ogólnoswiatowym kryzysem finansowym.

4. Rozmieszczenie i lokalizacja BIZ w Polsce

Proces rozprzestrzeniania się przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w poszczególnych województwach przedstawiono na podstawie wcześniej przyjętych faz: 1976-1989 i 1990-2007. W każdej z nich wyodrębniono poszczególne etapy napływu inwestycji zagranicznych.

4.1. Lokalizacja kapitału zagranicznego w PRL w latach 1976-1989

Lata 1976-1989 to okres wzmożonego napływu kapitału zagranicznego do PRL pod wpływem otwarcia kraju na inwestycje zagraniczne, zwłaszcza z Niemiec. W ramach fazy tej można wyodrębnić cztery etapy rozprzestrzeniania się przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym [Skalmowski, 1988, s. 240]: 1977-1979, 1980-1981, 1982-1984 i 1985-1988.

I. Lata 1977-1979. Powstają pierwsze przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, zlokalizowane prawie wyłącznie w województwach posiadających największe ośrodki miejskie oraz w niektórych województwach sąsiednich.

II. Lata 1980-1981. Wyodrębniają się dwa zwarte obszary rozprzestrzeniania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym: województwa sąsiadujące z warszawskim oraz województwa położone w pobliżu południowych i zachodnich granic kraju.

III. Lata 1982-1984. Rozpoczyna się okres największej ekspansji przestrzennej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (26 województw). Na początku 1983 r. obszar, na którym przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym nie były jeszcze zarejestrowane, skurczył się do trzech zwartych grup województw, nie mających na swoim terenie większych ośrodków miejskich: koszalińskiego, pilskiego, gorzowskiego na północnym zachodzie, sieradzkiego, konińskiego i płockiego w centrum oraz pię-

ciu województw pogranicza południowo-wschodniego. Na początku 1984 r. przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym nie było już tylko w jednym zwartym obszarze południowo-wschodnim oraz w nielicznych województwach w pozostałej części Polski: legnickim, pilskim, łomżyńskim, konińskim i chełmskim.

IV. Lata 1985-1988. Brak ekspansji przestrzennej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, mimo że nie były one zarejestrowane w województwie chełmskim i konińskim.

Charakterystycznymi cechami rozmieszczenia przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym przełomu lat 70. i 80. były:

- Bardzo wysoki stopień koncentracji nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w województwie warszawskim, od 62% w 1978 do 29% w 1980 r. (przeciętnie 30-40% ogółu przedsiębiorstw zarejestrowanych w danym roku).
- Preferencje dla województw o największych ośrodkach miejskich: poznańskiego, krakowskiego, łódzkiego, gdańskiego (w każdym z nich rejestrowano od 5 do 13% ogólnej liczby przedsiębiorstw powstałych w poszczególnych latach).
- Preferencje dla województw centralnych: warszawskiego i łódzkiego oraz dla województw sąsiadujących z Warszawą (w których zlokalizowano od 73% w 1978 r. do 10% w 1981 nowo powstałych przedsiębiorstw).
- Preferencje dla województw położonych w pobliżu południowych i zachodnich granic kraju, np. bielskiego i zielonogórskiego, a zwłaszcza dla województw z dużymi ośrodkami miejskimi: poznańskiego, krakowskiego, wrocławskiego.
- Już w latach 1977 i 1979 pojawiła się tendencja do lokalizowania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w województwach: o największych ośrodkach miejskich, centralnych sąsiadujących z Warszawą, przygranicznych południowej i zachodniej części kraju,.
- W latach 1984-1985 charakterystyczne było wyraźne zmniejszenie się liczby przedsiębiorstw powstających w województwie warszawskim, czemu towarzyszył wzrost koncentracji nowych lokalizacji w województwach sąsiadujących ze stolicą.
- W tym samym okresie obniżeniu uległa koncentracja nowo powstających przedsiębiorstw w województwach o największych ośrodkach miejskich.
- Wyraźnie zmniejszyło się zainteresowanie województwami południowo-zachodniej części kraju, natomiast nastąpił relatywny wzrost zainteresowania województwami wschodniej i centralnej Polski, w których dotychczas istniały tylko pojedyncze przedsiębiorstwa zagraniczne.
- Rozmieszczenie przedsiębiorstw zarejestrowanych w 1986 r. wyraźnie różniło się od zarejestrowanych we wszystkich poprzednich latach. W tym roku najwięcej przedsiębiorstw powstało w województwach, w których było ich do tej pory niewiele, np. w wałbrzyskim i kieleckim. Niewielki wzrost liczby przedsiębiorstw w województwach: poznańskim, gdańskim i łódzkim świadczył o tym,

że tendencja do lokalizacji w województwach o największych ośrodkach miejskich nadal została utrzymana.

Rozpatrując tendencje, jakie pojawiły się w trakcie procesu rozprzestrzeniania się przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce w latach 1977-1988, należy zwrócić uwagę najpierw na wysoką koncentrację nowo powstających przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w województwach o największych ośrodkach miejskich, z warszawskim na czele, oraz w województwach sąsiednich, następnie na postępujące rozproszenie nowo powstających przedsiębiorstw w coraz większej liczbie województw, a na koniec na ponowną koncentrację nowo powstających przedsiębiorstw, tym razem w tych województwach, w których do tej pory było ich niewiele.

4.2. Lokalizacja BIZ w Polsce okresu transformacji systemowej w latach 1990-2007

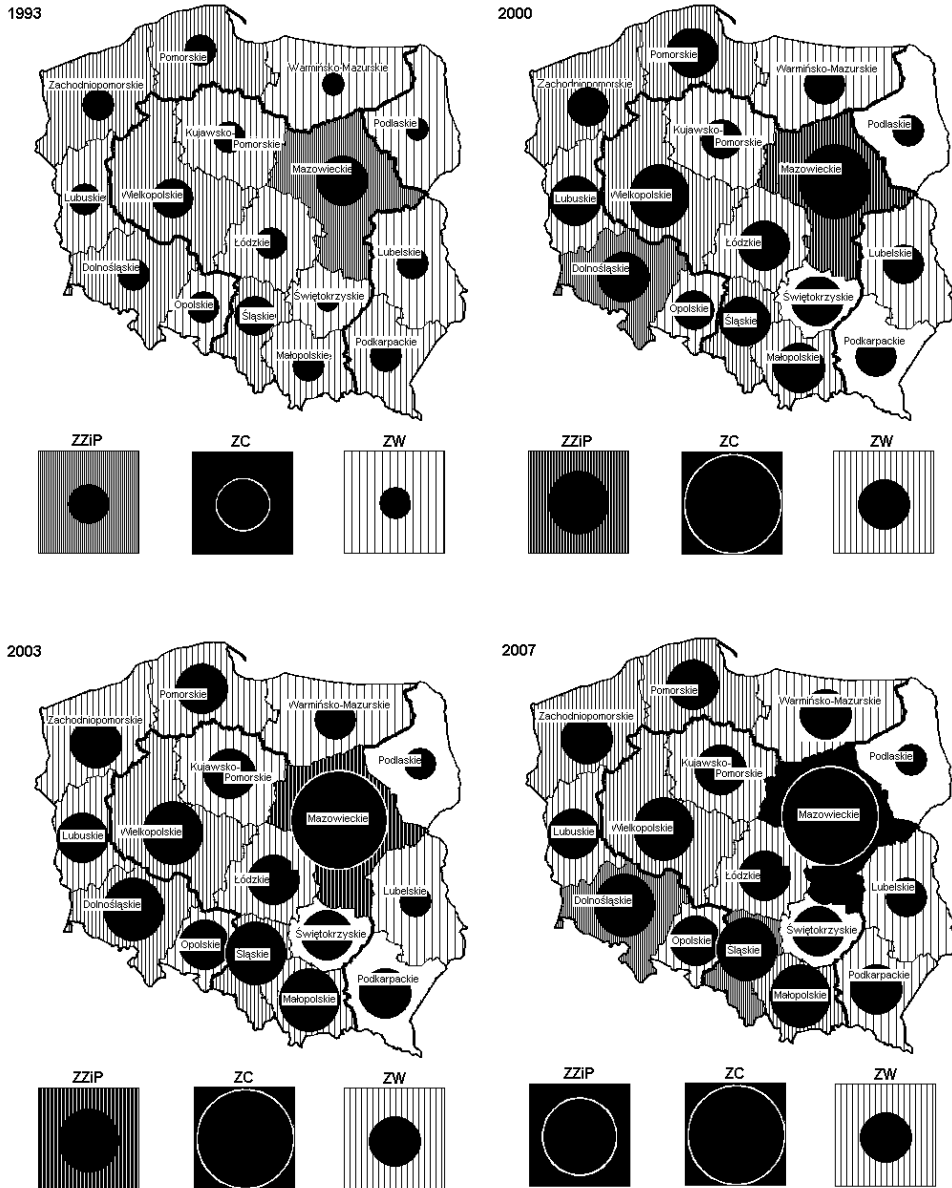
W fazie okresu transformacji systemowej w latach 1989-2007 etapy napływu BIZ do poszczególnych województw pokrywają się z etapami ich napływu do całego kraju (zob. tab. 2, rys. 1).

I. Lata 1989-1993. Do 1993 r. najwięcej kapitału napłynęło na obszar obecnych województw: mazowieckiego (32%), śląskiego (25%), dolnośląskiego i wielkopolskiego (po 6%). Pod względem liczby spółek z kapitałem zagranicznym domino wało mazowieckie (36%), na drugim miejscu znalazły się śląskie i wielkopolskie (po 9%), a tuż za nimi dolnośląskie (8%).

II. Lata 1994-2000. W drugim etapie nadal dominujący pozostał kapitał w województwie mazowieckim, który powiększył swój udział do 57%, zwiększając przewagę nad pozostałymi województwami. Na drugiej pozycji, z udziałem 8%, znalazło się wielkopolskie, które wyprzedziło śląskie (7%). Ciekawy jest wzrost udziału inwestycji w województwie małopolskim (7%), które zrównało się pod tym względem ze śląskim. Udział dolnośląskiego spadł do ok. 5%. Pod względem liczby spółek z kapitałem zagranicznym dominowało mazowieckie (34%), na kolejnych miejscach znalazły się dolnośląskie (10%) i wielkopolskie (9%), a śląskie spadło na czwartą pozycję (8%).

III. Lata 2001-2003. W etapie trzecim mazowieckie sukcesywnie powiększało przewagę nad pozostałymi województwami, osiągając poziom 59% ogółu inwestycji. Drugą lokatę (8%) utrzymało wielkopolskie, dzieląc ją *ex aequo* z małopolskim. Na trzeciej pozycji znalazło się śląskie (7%), a dolnośląskie zwiększyło swój udział do 6%. Pod względem liczby spółek z kapitałem zagranicznym udział procentowy poszczególnych województw kształtował się podobnie jak w etapie II.

IV. Lata 2004-2007. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej przewaga województwa mazowieckiego zaczęła się powoli zmniejszać, osiągając po koniec 2007 r. 48% ogółu inwestycji zagranicznych. Na drugim miejscu, z 10% udziałem, uplasowało się województwo dolnośląskie, wyprzedzając wielkopolskie i śląskie (po 8%) oraz małopolskie (nieco ponad 7%). Co do liczby spółek dominowało mazowieckie

Rys. 1. Napływ kapitału zagranicznego do województw Polski według liczby spółek | oraz wartości skumulowanej BIZ w latach 1993, 2000, 2003 i 2007 (według próby GUS)

Źródło: [Małecka 1988].

Tabela 2. Napływ kapitału zagranicznego do województw Polski w latach 1993, 2000, 2003 i 2007 (w podziale administracyjnym z 1998 r.)

	1993			2000			2003			2007		
	Liczba spółek z KZ ogółem	Liczba spółek z KZ wg próby GUS	KZ według próby GUS	Liczba spółek z KZ ogółem	Liczba spółek z KZ według próby GUS	KZ według próby GUS	Liczba spółek z KZ ogółem	Liczba spółek z KZ według próby GUS	KZ według próby GUS	Liczba spółek z KZ ogółem	Liczba spółek z KZ według próby GUS	KZ według próby GUS
Polska	15167	7935	3547,3	43737	14244	65213,3	48973	15371	97020,7	61546	18515	131856,9
ZZiP	4496	2407	702,3	13898	4979	7862,3	15391	4838	11198,9	18522	5900	23217,9
ZC	11647	5234	2631,2	28252	8635	55189,4	31809	9902	78852,0	40802,0	11878	105949,5
ZW	408	294	213,7	1587	630	2161,8	1773	631	1814,9	2222	737	2689,9
Dolnośląskie	1261	666	228,7	4379	1587	3124,1	4834	1675	5189,5	6000	2048	12727,5
Kujawsko-pomorskie	427	244	139,3	1163	403	674,3	1281	420	1018,1	1609	520	1917,7
Lubelskie	195	112	22,1	682	294	834,5	759	299	420,9	937	329	699,0
Lubuskie	608	323	84,5	1904	648	1033,0	2092	592	1154,4	2514	793	1533,2
Łódzkie	701	406	142	1820	690	1910,6	2071	653	2086,4	2493	808	3594,0
Małopolskie	674	369	98,1	2196	902	4795,9	2375	813	7595,5	3244	1110	10238,3
Mazowieckie	5644	2687	1110,5	15014	3791	36992,5	17090	4913	52927,8	22417	5930	64139,1
Opolskie	313	198	93,3	1014	449	934,2	1106	419	1125,1	1320	459	1327,8
Podkarpackie	106	95	177,5	560	244	880,6	632	244	1025	824	294	1731,1
Podlaskie	107	87	14,1	345	92	446,7	382	88	369	461	114	259,8
Pomorskie	1147	546	77,1	2897	1002	1220,0	3221	902	1868,9	3794	1190	3260,5
Śląskie	1384	782	896,4	3712	1408	4279,5	4105	1618	5997,7	5042	1861	11419,8
Świętokrzyskie	124	66	26,7	428	185	1128,3	478	171	1634,6	541	161	2979,6
Warmińsko-mazurskie	179	124	133,4	733	270	581,2	801	287	793,2	908	247	1374,4
Wielkopolskie	1309	680	218,2	3919	1256	5408,3	4409	1314	7591,9	5456	1488	11661,0
Zachodniopomorskie	988	550	82,9	2971	1023	969,8	3337	963	1067,8	3986	1163	2994,5

ZZiP – ziemię zachodnie i północne, ZC – ziemię centralne, ZW – ziemię wschodnie, KZ – kapitał zagraniczny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS z lat 1994-1995 i 2000-2007.

(32%), a za nim znalazły się dolnośląskie (11%) i śląskie (10%) oraz wielkopolskie (8%) i pomorskie (6%).

Analizując regiony Ziem Zachodnich i Północnych, Ziem Centralnych oraz Ziem Wschodnich Polski, należy zauważyć – prócz wyraźnej dominacji regionów centralnych w całej badanej fazie – zdecydowany zastój ściany wschodniej (wystąpiło tam nawet malejące zainteresowanie inwestorów, zwłaszcza w II etapie) oraz stopniowy wzrost znaczenia ziem zachodnich i północnych, wśród których wyraźnie odznaczyło się dolnośląskie.

5. Podsumowanie

Napływ kapitału zagranicznego do PRL oraz Polski okresu transformacji ocenia się zarówno pozytywnie, jak i negatywnie [Popławski 2008, s. 267-280]. Z pewnością warto zauważyć, że pod koniec lat 80. 727 firm „polonijno-zagranicznych” stworzyło ok. 100 tys. miejsc pracy. Kredyty zaciągnięte na Zachodzie podniosły realną stopę życia ludności (zwłaszcza wiejskiej), a zakup zachodnich licencji umożliwił rozwój motoryzacji i przemysłu elektronicznego. Mimo to ożywienie gospodarki za sprawą kredytów zagranicznych – w sytuacji, gdy system gospodarczy pozostał ten sam – spowodowało, że wykorzystane na import kredyty zmarnowano. Gdy nadszedł czas spłacania długów, nie było towarów na eksport, za które można byłoby zdobyć niezbędne dewizy. Ujemne skutki pożyczek Gierka nie wygasły wraz z jego odejściem, jego następcy nadal borykali się z długiem zagranicznym. Polska wpadła w tzw. pułapkę zadłużeniową – potrzeby obsługi długu dławily produkcję, a niski jej poziom nie pozwalał na wypracowanie nadwyżki eksportu z przeznaczeniem na spłaty. Nawet po upadku systemu realnego socjalizmu cień „długów Gierka” podąża za polską gospodarką, choć Leszkowi Balcerowiczowi udało się wynegocjować częściowe umorzenie, a także przesunięcie terminu spłat [Poznański 2000, s. 97, 98]. Mimo negatywnych skutków, napływ kapitału zagranicznego do PRL w postaci kredytów oraz umożliwienie powstawania firm „polonijno-zagranicznych” przez wielu współczesnych ekonomistów (m.in. K.Z. Poznańskiego) uważany jest za pozytywny.

Miernikiem efektów zaangażowania BIZ w gospodarce Polski okresu transformacji systemowej jest m.in. udział w tworzeniu PKB, wpływ na wyposażenie gospodarki w czynniki wytwórcze (w tym kapitał i *know-how*), a także na kształtowanie się bilansu handlowego i płatniczego. W związku z niską akumulacją wewnętrzną kapitału, inwestycje zagraniczne przyczyniły się do jej zwiększania, co było widoczne zwłaszcza na ziemiach centralnych oraz zachodnich i północnych. Znaczący jest dodatni bilans napływu BIZ w stosunku do odpływu (np. z tytułu retransferu zysków), czego dowodem jest systematycznie wzrastająca na przestrzeni lat relacja napływu w postaci udziału BIZ do PKB. Ponadto BIZ przyczyniły się do wzrostu wyposażenia gospodarki kraju w czynniki produkcji (kapitał i *know-how*), czyli w tzw. aktywa nieuchwytnie – na uwagę zasługuje efekt tzw. uczenia się oraz tzw. *knowledge spillovers*. Technologie najnowsze lub stosunkowo nowe stosowało ok.

dwóch trzecich przedsiębiorstw, zwłaszcza z branż elektronicznej i samochodowej ulokowanych w województwach wielkopolskim, śląskim i dolnośląskim. Inwestycje realizowane od podstaw (*greenfield*), a więc te o największym znaczeniu dla rozwoju regionu, stanowiły ok. 30% wszystkich inwestycji zagranicznych w 1998 r. (22% to prywatyzacja, 20% – przejęcia, 7% – *joint venture*), a obecnie wynoszą 58% (25% – przejęcia, 17% – prywatyzacja).

Do negatywnych skutków należy zaliczyć fakt, że w pierwszych latach transformacji systemowej prywatyzacja połączona z napływem BIZ powodowała wzrost bezrobocia (podobnie jak we wszystkich krajach PECO (Komitet dla Krajów Europy Środkowo-Wschodniej), zwłaszcza w województwie dolnośląskim. Ekspansja wielkich zachodnich sieci handlowych niejednokrotnie prowadziła do likwidacji rodzimej konkurencji w handlu detalicznym. Często następowała też zamiana polskiej produkcji finalnej na rzecz produkcji półfabrykatów oraz transfer dużej części zysków za granicę (np. poprzez zakup – po zawyżonej cenie – towarów, doradztwa i *know-how* od jednostki macierzystej znajdującej się za granicą), a przez to niewykazywanie zysków przez inwestora w kraju, podwyższanie kosztów i wykazywanie strat.

Literatura

- Dane o bezpośrednich inwestycjach zagranicznych w Polsce za lata 1993-2008 Narodowego Banku Polskiego, NBP 2009.
- Dane o bezpośrednich inwestycjach zagranicznych w Polsce za lata 1993-2008 Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, www.paiz.gov.pl.
- Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* w 2005 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2006.
- Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* w 2006 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2007.
- Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* w 2007 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008.
- Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* w 2000 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2001.
- Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* w 2001 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2002.
- Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* w 2002 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003.
- Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* w 2003 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004.
- Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* w 2004 r., Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2005.
- Funkcjonowanie inwestycji zagranicznych w Polsce*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 1990.
- Kłosiński K., Kudelka K.M., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w latach 90.*, [w:] Małachowski J. (red.), *Transformacja polskiej gospodarki. Zagadnienia wybrane*, Verba, Lublin 2003.

- Małecka T., *Kapitał zagraniczny w Polsce*, „Przegląd Organizacji” 1988, nr 5.
- Podstawowe informacje o podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w 1993 r.*, Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1994.
- Popławski M., *Skutki napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w rozwoju gospodarczym Polski w okresie transformacji systemowej*, [w:] J.L. Bednarczyk, S.I. Bukowski, W. Przybylska-Kapuścińska (red.), *Polityka wzrostu gospodarczego w Polsce i w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008.
- Roczniki Statystyczne Województw za lata 1990-2007*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1991-2008.
- Poznański K.Z., *Wielki Przekręt. Klęska Polskich Reform*, Towarzystwo Wydawnicze i Literackie, Warszawa 2000.
- Skalmowski W., *Rozprzestrzenianie się przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce w latach 1977-1986*, [w:] B. Jałowiecki (red.), *Studia z gospodarki przestrzennej*, Warszawa 1988.
- Wojnicka E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce 1976-1996*, Zeszyty Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową nr 4, Gdańsk 1997.
- World Investment Report 2008*, UNCTAD, New York–Geneva 2009.
- Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego w 1994 r.*, Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1995.
- Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego w 1995 r.*, Seria: Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1996.

FOREIGN CAPITAL COMPANIES EXPANSION PROCESS IN POLAND FROM 1976 TO 2008

Summary: The article includes the analysis of the foreign capital companies expansion process in Poland in two historical phases: 1976-1988 and 1989-2008. In both phases taking the value of the foreign capital as well as the quantity of foreign capital companies as a criterion individual stages of their expansion in the regions of a country can be separated.